

DOI 10.36074/grail-of-science.23.12.2022.56

СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Купіна Ірина Олександрівна

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики викладання філологічних дисциплін у
дошкільній, початковій і спеціальній освіті
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди, Україна*

Бабич Марія Олександрівна

здобувачка 2 курсу факультету початкового навчання
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди, Україна*

Необхідність осмислення окремих проблем лінгвокультурології зумовлена пошуканням інтересу до висвітлення ролі людського чинника в мові, тісно пов'язаного з внутрішнім та зовнішнім світом індивідуума, з етносом, його культурою, світоглядом, менталітетом. У площині лінгвістичних систем завжди було й залишається актуальним питання термінологічних зв'язків, тим більше, коли йдеться про відтворення комунікативно-прагматичної спрямованості текстів з особливим національним колоритом та образною системою. Сьогодні перед науковцями постає велика кількість невирішених завдань. Насамперед це стосується реалій, що найчастіше виражені різноманітними формами літературних жанрів, які вимагають від фахівця глибоких знань етнолінгвістичного компонента.

У військовому термінознавстві існує єдина думка мовознавців про співвідношення дефініцій термінів із певними поняттями військової справи. Однак трапляється й інший підхід до визначення такого терміна. До аналізу термінологічної лексики та особливостей її функціонування в різностильових текстах зверталось багато вітчизняних лінгвістів (Л. Батюк, В. Борисов, А. Бурячок, М. Вакуленко, І. Клименко, П. Ковалів, О. Маленко, С. Шевчук, І. Ярошевич та ін.).

Слід зазначити, що поза колом уваги дослідників залишається низка питань, які викликані вимогами суспільства й набувають особливої гостроти. До них можна віднести зазначену проблему теоретичного осмислення наявного військово-термінологічного матеріалу в українській мові, виявлення специфіки сучасних військових термінів із погляду їхнього функціонування в широкому мовно-літературному контексті.

Актуальність обраної теми дослідження полягає в тому, що військові терміни превалюють у реаліях сьогодення, є мало дослідженими, зокрема аналіз їх структурних особливостей та частотність їхнього вживання в різностильових текстах.

Мета цієї розвідки – установлення структурних типів військових термінів у різностильових. Досягнення поставленої мети здійснюється шляхом вирішення таких завдань:

- виявити структурні типи військових термінів в українській мові;
- визначити частотність вживання їх у контексті.

Доцільно проаналізувати структурний склад військових термінів, що використовуються в тексті, з опорою на наявні класифікації структурних типів в українській мові. Під структурним типом військового терміна розуміємо сукупність взаємопов'язаних елементів, що забезпечують його цілісність і тотожність, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах. Можна виокремити такі структурні типи військових термінів, як:

- термін у вигляді простого слова: *атака, міна, командир, танк, ротація, бандаж, блокування, відхід, джгут, диверсія*.

Галузеві термінологічні одиниці творяться по-різному. Одним із продуктивних способів творення термінів військової галузі є синтаксичний. Цей спосіб забезпечує збагачення відповідної терміносистеми шляхом утворення термінологічних словосполучень, унаслідок чого поруч із простими термінами-однословами «виникають складні знакові конструкції, що мають більшу конкретність, наочність змістових характеристик» [1].

За кількістю компонентів, що входять до складу досліджуваних одиниць, розрізняємо дво-, три-, чотири-, п'яти- та багатокомпонентні терміни. Досить часто в термінології військової галузі трапляються двокомпонентні терміносполучення, які за синтаксичною будовою репрезентовані двома моделями: 1) **прикметник+іменник**: *військові сапери, галерейна оборона, оборонні рубежі, стрімка атака, спеціальна підготовка, тактична стратегія, бойовий актив, аутогенне тренування, бойове стомлення, військовий ланцюжок, військова відвага*; 2) **іменник+іменник**: серед терміносполук цієї групи досить поширеними є утворення «іменник у називному відмінку+іменник в родовому відмінку», наприклад: *батальйон міношукачів, загони дидактики, інваліди війни, мета засідки, методи перевірки, оборона України, пост охорони, пункт збору, система вогню, пункти обміну*.

Значною кількістю синтаксичних моделей презентовані трикомпонентні військові термінологічні сполучення: 1) **іменник+іменник+іменник**: *ділянка оборони полку, бойове злагодження військового*; 2) **прикметник+іменник+іменник**: *батальйонний пункт водопостачання, моральне виховання військовослужбовців*; 3) **іменник+прикметник+іменник**: *група штурмового нападу, блокування опорного пункту*; 4) **прикметник+прикметник+іменник**: *реактивна залпова система, довготермінова будівельна споруда*; 5) **прикметник+дієприкметник+іменник**: *індивідуальний перев'язувальний пакет, диверсійна розвідувальна група*; 6) **іменник+дієприкметник+іменник**: *доза іонізованого випромінення, дільниця воєнізованого гарнізону*.

Досить продуктивними виявились і чотирикомпонентні терміни, побудовані за такими синтаксичними моделями:

- 1) **прикметник+іменник+іменник+іменник**: *вибуховий спосіб пророблення проходів, збройний напад сил держави*;
- 2) **прикметник+іменник+прикметник+іменник**: *широкомасштабне вторгнення російських військ, збройна агресія російської федерації*;
- 3) **іменник+прикметник+прикметник+іменник**: *взвод важких механізованих мостів, штат інформаційних медійних структур*;
- 4) **іменник+іменник+прикметник+іменник**: *засоби тралення неконтактних мін*;
- 5) **іменник+прикметник+іменник+іменник**: *коефіцієнт корисної дії вибуху*;
- 6) **іменник+іменник+іменник+іменник**: *забезпечення прихованості дій військ*.

Багатокомпонентні терміни репрезентовані такими моделями:

- 1) **прикметник+іменник+іменник+прикметник+іменник**: *збройна агресія з боку російської федерації*;
- 2) **прикметник+іменник+дієприкметник+прикметник+іменник**: *збірний пункт пошкоджених інженерних машин*.

Висновки. Синтаксичний спосіб – один із продуктивних способів творення військових термінів. Складниками військової терміносистеми є дво-, три-, чотири-, п'яти- і багатокомпонентні аналітичні терміни, що характеризуються як семантичною, так і синтаксичною цілісністю компонентів. Найбільш продуктивними з них є дво-, три- та чотирикомпонентні терміноутворення, що віддзеркалюються в різностильових текстах. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі військових термінів у текстах сучасної художньої літератури.

Список використаних джерел:

- [1] Вакуленко М.О. (2009) Сучасні проблеми термінології та української наукової термінографії. Київ. Видавн.поліграф. центр «Київський університет», 64.
- [2] Постанова Кабінету міністрів України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.12.2022)